अर्घाखाँची जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन

कमला खत्री

परीक्षा क्रमाङ्क : ७२२८०४४/०७५

त्रि.वि. दर्ता क्रमाङ्क : ९–२–३०५–१०६–२०१०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, चौथो सेमेस्टरको (नेपा.शि. ५४४) पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०७६/२०१९

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोधपत्र भित्र भएका सामग्रीहरू कहि कतैबाट सन्दर्भ विना साभार गरिएको छैन । यसको कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि प्रकाशन र उपयोगमा ल्याइएको छैन । यो शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

....

कमला खत्री

शोधार्थी

मिति : २०७६/१/१०

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, चौथो सेमेस्टरको (नेपा. शि. ५४४) पाठ्यांशको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत 'अर्घाखाँची जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्याथीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा प्रस्तुत शोधपत्र कमला खत्रीले मेरो निर्देशनमा रही तयार पार्नु भएको हो । यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई

शोधनिर्देशक

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि, कीर्तिपुर

मिति : २०७६/१/२६

Date : May 9, 2019

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको (नेपा.शि ५४४) पाठयांशको निम्ति यस सङ्कायकी छात्रा कमला खत्री द्वारा 'अर्घाखाँची जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्याथीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन' शीर्षकमा तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्र स्नातकोत्तर तहको उपाधिका लागि उचित ठहरिएकाले स्वीकृत प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क.स.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख/शोधनिर्देशक)	....
२.	प्रा.डा. शर्वराज आचार्य (शोध विशेषज्ञ)	....

मिति : २०७६/२/१२

Date : May 26, 2019

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको (नेपा.शि ५४४) को प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो । प्रस्तुत शोधपत्र मैले आदरणीय गुरू प्रा. डा. रामप्रसाद भट्टराई ज्यूको निर्देशनमा रही तयार गरेकी छु । आफ्ना समस्या र कार्य व्यस्ततालाई पन्छाएर शोधपत्र तयारीका क्रममा सल्लाह, सुझाव र सहयोग गरी निर्देशन गर्नु हुने आदर्णय गुरूप्रति सहृदय कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

'अर्घाखाँची जिल्ला कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन' शीर्षकलाई स्वीकृत गरी यो शोधपत्र लेख्ने अवसर दिनु भएकोमा विभागीय प्रमुख प्रा. डा. रामप्रसाद भट्टराई तथा शोधपत्र तयार गर्दा सम्म आवश्यक सन्दर्भ सामग्री प्रदान गरी सहयोग गराउने नेपाली भाषा शिक्षा विभाग प्रतिकृतज्ञता ज्ञापन गर्दै अर्घाखाँची जिल्लाका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका शिक्षकहरू र विद्यार्थी भाइबहिनी प्रति आभार प्रकट गर्दछु । यस शोधपत्र लेखनका क्रममा सल्लाह, सुझाव र सहयोग साथै प्रेरणा दिनुहुने सम्पूर्ण गुरूहरू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

आफ्ना समस्याहरूलाई थाती राखी मेरा हरेक कार्यमा साथ दिदैं शिक्षाको यो स्तर सम्म ल्याउन महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने आमाबुवा, श्रीमान् र साथीहरुप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी आफ्नो व्यस्ततालाई थाती राख्दै शोधपत्र टाइप गरिदिने विष्णु भुसाललाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली भाषा विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

कमला खत्री

शोधार्थी

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको (नेपा.शि ५४४) को प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गरिएको हो । प्रस्तुत शोधपत्रका अर्घाखाँची जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको समग्रका आधारमा बुँदाटिपोट क्षमताको पहिचान गर्नु, विद्यालयको प्रकृतिको आधारमा विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको तुलनात्मक स्थिति पहिचान गर्नु र लैङ्गिकताका आधारमा उक्त कक्षामा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको पहिचान गर्नु जस्ता उद्देश्यहरू रहेका छन् ।

प्रस्तुत शोधपत्र क्षेत्रीय अध्ययन विधिमा आधारित छ । अर्घाखाँची जिल्लाका २०७५ सालमा कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ । अर्घाखाँची जिल्ला भित्रका सामुदायिक र संस्थागत गरी १० वटा विद्यालयबाट १०/१० जना छात्रछात्राका दरले १०० जना विद्यार्थी नमुना छनोटमा परेका छन् । सामग्रीको रूपमा दृष्टांश र अदृष्टांश गरी दुईवटा अनुच्छेद दिई बुँदाटिपोट गर्न लगाई त्यसैबाट सामग्री तयार पारिएको छ । यसरी तयार गरिएको उत्तरपुस्तिकालाई प्रतिशत, मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा परीक्षण र अध्ययन गरी व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनमा अर्घाखाँची जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययनमा विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन गर्न प्राप्ताङ्कलाई आधार मानी ५ श्रेणीमा विभाजन गरिएको छ । समग्र विद्यार्थीको आधारमा विद्यार्थीले प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्कको मध्यमान २.७६ र मानक विचलन ०.७१ रहेको छ । मध्यमानभन्दा माथि ल्याउने ४३ जना र मध्यमानभन्दा तल ल्याउने ५७ जना रहेका छन् । विद्यालयको समग्रता आधारमा मध्यमानभन्दा तल ल्याउने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या धेरै भएको हुँदा विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमता राम्रो रहेको पाइएन । साथै विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा हेर्दा सामुदायिक विद्यालयको प्रतिशतका आधारमा बुँदाटिपोट क्षमतामा न्यूनतममा १३ उच्चतममा ५, मध्यमान २.७७ र मानक विचलन ०.७३, मध्यमानभन्दा माथि २३ र मध्यमानभन्दा तल १७ रहेको छ भने संस्थागत विद्यालयको प्रतिशतमा बुँदाटिपोटमा न्यूनतममा ८ उच्चतममा ५, मध्यमान २.७६ र मानक विचलन ०.७४, मध्यमानभन्दा माथि ल्याउने २० जना र मध्यमानभन्दा तल ल्याउने ३० जना रहेकोले विद्यालयलाई तुलना गरेर

हेर्दा सामुदायिक विद्यालयको भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमता राम्रो रहेको पाइयो र लैङ्गिकताका आधारमा हेर्दा छात्र विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको मध्यमान २.७३ र मानक विचलन ०.७२ रहेको छ भने छात्रा विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको मध्यमान २.७३ र मानक विचलन ०.७२ भएकोले बराबर रहेको छ भने छात्र विद्यार्थीहरूको मध्यमानलाई आधार मानी हेर्दा मध्यमानभन्दा माथि ल्याउने २० प्रतिशत र छात्रा विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमतामा मध्यमानभन्दा माथि ल्याउने २३ प्रतिशत रहेकाले समग्र लैङ्गिकताका आधारमा तुलना गरेर हेर्दा छात्र विद्यार्थीको भन्दा छात्रा विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमता राम्रो रहेको पाइयो । यसरी सम्पूर्ण आधारलाई केलाएर हेर्दा अर्घाखाँची जिल्लाका कक्षा आठमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको बुँदाटिपोट क्षमतामा एकरूपता पाइएन् ।

विषयसूची

पृष्ठ

अध्याय एक

शोध परिचय

१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्याकथन	२
१.३	अध्ययनको उद्देश्य	३
१.४	अध्ययनको सान्दर्भिकता र उपादेयता	३
१.५	अध्ययनको सीमा	४
१.६	अध्ययनको रूपरेखा	४

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१	पूर्वकार्यको समीक्षा	५
	२.१.१ पुस्तक समीक्षा	५
	२.१ं.२ शोधपत्रको समीक्षा	७
२.२	पूर्व अध्ययनको महत्त्व	१२
२.३	बुँदाटिपोटको सैद्धान्तिक परिचय	१३
	२.३.१ परिचय	१३
	२.३.२ परिभाषा	१५
२.४	बुँदाटिपोटको प्रयोजन	१५
२.५	बुँदाटिपोट गर्दा ध्यान दिनुप्रर्ने कुराहरू	१६
२.५	बुँदाटिपोटका विशेषता	१६
२.६	लेखाइ शिक्षणको आवश्यकता र महत्त्व	१७

अध्याय तिन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१	विषय प्रवेश	१९
३.२	अध्ययनको ढाँचा	१९
३.३	जनसङ्ख्याको पहिचान	१९
३.४	प्रतिनिधि नमुना छनोट	२०

३.५ सामग्री सङ्कलनका स्रोत २०
३.५.१ प्राथमिक स्रोत २०
क) प्रश्न निर्माण २०
ख) पूर्व परिक्षण २०
ग) मूल्याङ्कन प्रक्रिया २१
३.५.२ द्वितीयक स्रोत २१
३.६ तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण २२

अध्याय चार

व्याख्या तथा विश्लेषण

४.१ समग्रताका आधारमा बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन २४
४.१.१ प्रतिशतका आधारमा २५
४.१.२ मध्यमानका आधारमा २६
४.२ विद्यालयको प्रकृतिका आधारमा बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन २६
४.२.१ सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन २७
४.२.२ संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन ३०
४.३ लैङ्गिकताका आधारमा बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन ३४
४.३.१ छात्रहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन ३४
४.३.२ छात्राहरूको बुँदाटिपोट क्षमताको अध्ययन ३७

अध्याय पाँच

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

५.१ सारांश ४२
५.२ निष्कर्ष ४३
५.३ उपयोगिता ४४
५.३.१ नीतिगत तह ४५
५.३.२ प्रयोगात्मक तह ४५
५.४ भावी शोधका शीर्षकहरू ४६
सन्दर्भ सामग्रीसूची
परिशिष्ट
व्यक्तिवृत्त